АБ ЧЫМ РАСКАЗВАЮЦЬ УЗОРЫ

Палякова Александрына Андрэеўна, Беларусь
Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт
Беларусь, Мінск
Навуковы кіраўнік – ст. выкладчык Ратынская Н.В.

У рабоце расказваеццапра адну з самых цікавых традыцый беларусаў – вышыванне ўзораў і значэнне сімвалаў вышывак. Народнае майстэрства ткацтва – адзін з самых папулярных відаўмастацтва. Мы прывычнаацэньваем рэчы з тканіны з пазіцыі прыгажосці, гармоніі колераў , іх прызначэння. Але народнае ткацтва –гэтаяшчэібяздонная крыніца культурна-гістарычных звестак.

Ключавыя словы: беларускія ўзоры; ткацтва; мастацтва; сэнс узораў; сімвалы.

ABOUT WHAT SPEAK PATTERNS

PolyakovaAlexandrenaAndreevna, Belarus
Belarusian State Medical University
Belarus, Minsk
Scientific supervisor– senior lecturer Ratunskaya N. V.

The paper describes about one of the most interesting traditions of the Belarusian-embroidery patterns and the meaning of the symbols of the embroidery. People's skillful weaving - one of the most popular types of art. We are accustomed to estimate things out of fabric from a position of beauty, harmony of colors, from the destination. But the folk weaving is a deep sourse of cultural-historical news.

Keywords: вelarusian patterns; weaving; art; the meaning of patterns; symbols.

Мэтай майго дакладу з’яўляецца азнаямленне аўдыторыі з адной з самых цікавых традыцый беларусаў – вышываннем узораў і значэннем сімвалаў вышыванак.

Народнае мастацкае ткацтва – адзін з найбольш папулярных і пашыраных відаў народнага мастацтва. Між тым яно яшчэ слаба вывучана. Мы звыкла ацэньваем тканыя рэчы з пазіцыі прыгажосці, адмысловасці, гармоніі каларыту. Але народнае ткацтва – яшчэ і бяздонная крыніца культурна-гістарычных звестак. Што ні ўзор – то сімвал. Сімвалы ўраджаю: Спарыш, Рай, Багач. Яны вучаць любіць Маці-Зямлю, працу, дабівацца добрага ўраджаю. Сімвалы святаў: Купала, Каляда, Масленіца, Вялікдзень. Тут – радасць, весялосць, гонар

Репозиторий БГМУ

за вынікі сялянскай працы. Сімвалы памяці: Дзяды, Радаўніца – любоў і павага да продкаў. Усё, што захавана ў народным ткацтве, не пералічыць, але кожны ўзор сімвалізуе дабро, праўду, прыгажосць, любоў, гонар за чалавека і яго працу, кожны ўзор мае сваё прызначэнне і сваю назву.

Узоры тканых і вышываных вырабаў – зашыфраваны аповед пра жыццё народа, прыроду, людзей, пра нашу гісторыю. Часам можа ўзнікнуць пытанне: што разумнае могуць сказаць цёмныя, непісьменныя сялянкі? І ўсё ж, не ў крыўду сучасным адукаваным жанчынам, колішнія непісьменныя жанчыны ў духоўных адносінах ім не саступалі. А што да еднасці з прыродай, тонкасці адчування навакольнага расліннага і жывёльнага свету, то нам да іх далёка.

Яркімі адметнымі рысамі арнаментаў Беларусі можна назваць пераважнае выкарыстанне розных геаметрычных фігур: квадрат; ромб; чатырохкутнік; палосы і іх дэталі. У некаторых выпадках вышываліся плыўныя перацяканні фігур у раслінныя матывы. Што характэрна для беларускіх узораў – гэта адсутнасць у іх сімвалаў смерці. Для беларусаў арнамент – гэта свайго роду абярэг, які павінен утрымліваць у сабе толькі станоўчае. Зразумела, патрэбы ў стварэнні абярэгаў з выявамі гора, смерці або болю не было.Нацыянальны арнамент Беларусі – гэта нязменны белы фон з чырвонымі малюнкамі на ім. Лічыцца, што толькі ў гэтым злучэнні колераў атрымалася захаваць нязменным першапачатковы выгляд узораў, якія існавалі яшчэ з часоў старажытнаславянскіх плямёнаў. Белы колер прызнана адлюстроўвае чысціню і адкрытасць, а вогненна-чырвоны- кроў, сонца і, адпаведна, жыццёвую сілу. Чорны колер пачалі ўжываць з канца пазамінулага стагоддзя, але ў малых колькасцях. Іншыя каляровыя гамы пры гэтым не выкарыстоўваліся.

Разнастайнасць форм знакаў абумоўлена шырокім асартыментам матываў, пераважных у народаў Беларусі: Геаметрычны матыў – самы папулярны выгляд. Уключае ў сябе кругі; зоркі; ромбы; кропкі; стужкі; лініі прамыя, ламаныя або зігзагападобныя; шасцікутнікі; крыжы. Раслінны матыў сустракаецца крыху радзей. Пераважна складаецца з кветак, асабліва акацыі і лотаса; лісця, пладоў, часцей за ўсё вінаграда. Анімалістычны матыў складаецца з малюнкаў, стылізаваных пад жывёл, або з дэталяў іх фігур.

Хочацца расказаць пра асноўныя сімвалы, якія ўжываюцца пры вышыванні.

Першы сімвал– зямля. Самы просты ўзор зямлі – ромб з промнямі ўнутр. Сімвал Зямлі-Карміцелькі як нівы, зямельнага надзелу ў народным ткацтве набыў выгляд ромбаз маленькіх квадрацікаў ці ромбікаў. Гэта нібы зярняткі, роўна засеяныя на полі дбайнай рукой селяніна. Усе народы ва ўсе часы ўспрымалі зямлю як аснову жыцця, карміцельку, а што ўжо казаць пра беларуса-земляроба! Народная прымаўка добра адлюстроўвае гэта: зямелька — матка наша, яна корміць,поіць і адзявае нас.

Другі сімвал, пра які я раскажу – сонца. Амаль усе ўзоры сонца нагадваюць ромб з адросткамі-промнямі. Ён можа спалучацца з іншымі ўзорамі, напрыклад, з узорам дажджу або зямлі,і тады гэта спалучэнне набывае новы сэнс. Спалучэнне з узорам дажджу »Вялікае Сонца».«Гэтым

Репозиторий БГМУ

узорам ткачыхі звяртаюцца да сонца, каб яно дало дождж і не паліла так моцна зямлю» (А. Баброва. Магілёўская вобласць).

Трэці сімвал – сімвал дажджу. Матывы з чатырох пялёсткаў, размешчаных ў цэнтры і па перыметры, майстрыхі называлі ўзорам дажджу. Вялікі крыжападобны ўзор з чатырох сегментных пялёсткаў называюць то Дожджыкам, то Дажджбогам. Хоць узор дажджу складаецца з аднолькавых элементаў, але ўсе яны маюць сваё прызначэнне. Адзін з іх павінен забяспечваць ураджай жыта на ніве, другі — сена на лузе, трэці — паўнаводнасць рэк, чацвёрты — добрую драўніну ў лесе.

Чацвёрты з асноўных сімвалаў азначае жыццё ці вясну. Скампанаваны гэты ўзор з дзвюх частак: ромб з адросткамі-прамянямі — Сонца, такі ж ромб, але прамяні накіраваны ўнутр, — Зямля. Каб выказаць ідэю росквіту прыроды, жыцця, сімвал Сонца змяшчаецца ў сімвал Зямлі.

Гэта адзін з найстаражытных сімвалаў, у якім зашыфравана вялікая таямніца жыцця. Калісьці яго можна было бачыць у кожнай сялянскай хаце, паколькі ён лічыўся цудадзейным. Называюць яго па-рознаму: Жыццё, Вясна, Ярыла. «Вышываюць гэты ўзор, калі трэба прасіць Бога, каб ачуняў чалавек. А яшчэ калі ў бабы няма дзяцей.»(Е. Баргавінава).

Пяты сімвал– зорка, але ім абазначаюць яшчэ і чалавека. Узор «зорка» пакладзены ў аснову вобраза маці, чалавека, сімвала ўраджаю. Тым не менш, ёсць між імі пэўная розніца. Вобраз маці — гэта зорка, аблямаванаяпышным вянком і гірляндай з кветак, прычым аблямоўка можа быць квадратнай ці васьмівугольнай. Вобраз чалавека — таксама зорка, але яе чатырохвугольная аблямоўка значна прасцейшая, ланцужковая. Сімвал ураджаю — гэта ўжо не зорка, а разетка, скампанаваная з чатырох жытнёвых каласкоў, размешчаных пад прамым вуглом. Можа быць і аблямоўка, але не абавязкова. Зорка звязваецца з чалавекам у многіх народаў». Нарадзіўся чалавек, на небе з'явілася яго зорка. Добры чалавек, яго зорка гарыць ярка. Дрэнны — цьмяна. Памёр — яго зорка ўпала з неба на зямлю» (А. Сержпутоўскі).

Яшчэ адным з сімвалаў з’яўляецца Купалле. У народнай мастацкай творчасці вельмі любімы і пашыраны вобраз Купалінкі, якая ўяўляецца ці маладой вясёлай дзяўчынай, ці жанчынай з дзецьмі. Гэты паэтычны вобразчаста сустракаецца ў народным мастацкім ткацтве і вышыўцы. У купальскую ноч збіралі зёлкі, верачы ў іх магічную сілу, кляліся ў каханні да магілы, часам дамаўляліся пра вяселле. У поўнач самыя адважныя ішлі ў лясную гушчэчу шукаць папараць-кветку,пры гэтым марылі пра самае запаветнае. Адны — пра шчасце, добрага мужа, моцную сям'ю, другія — каб прываражыць хлопца,трэція — разбагацець.

Апошні сімвал, які з’яўляецца найбольш папулярным, гэта сімвал ураджаю Жыцень — мае выгляд разэткі ў выглядзе ромба, ад вуглоў якога адыходзяць па два стылізаваныя жытнія каласы. Ён нагадвае дажынкавы вянок, які сімвалізуе паспяховае заканчэнне жніва. Узор Спарыша мае выгляд разеткі з чатырох моцна стылізаваных каласкоў, вельмі падобных на зорку, — сімвал чалавека, таму іх няцяжка зблытаць. Розніца між імі ўсё ж ёсць: у Спарыша

Рэпазіторый БДПУ

лісты-каласы крышку аддаленыя ад цэнтральнай разэткі, а ў зоркі — цесна змыкаюцца ў цэнтры.

Такім чынам, мы можам зрабіць выснову, што беларускія ўзоры – самабытныя каларытныя элементы, унікальныя сваім старажытным паходжаннем, а таксама арыгінальным выглядам. Іх прымяненне не губляе папулярнасці з даўніх часоў і па сённяшні дзень. Нашэнне узораў стала асаблівым відам патрыятызму, праяўленага да сваёй краіны.